

אב תשע"ח

אוגוסט 2018

אל: מנהלי בתי הספר, רכזים, מורים ל"מולדת, חברה ואזרחות" ול"גיאוגרפיה - אדם וסביבה"
בבתי הספר היסודיים
מאת: פנינה גזית, מנהלת תחום דעת (מפמ"ר) "גיאוגרפיה - אדם וסביבה" ו"מולדת, חברה ואזרחות"

שלום רב,

הנדון: חוזר מפמ"ר ל"גיאוגרפיה - אדם וסביבה" ו"מולדת, חברה ואזרחות" תשע"ט/3

לבתי הספר היסודיים

בחוזר זה:

א. דברי פתיחה

ב. הסבת שם המקצוע גיאוגרפיה ל"גיאוגרפיה - אדם וסביבה"

ג. חובת לימוד "מולדת חברה ואזרחות" ו"גיאוגרפיה - אדם וסביבה" כחלק מלימודי ליבה

ד. התוכנית הלאומית ללמידה חדשנית ומשמעותית ב"מולדת חברה ואזרחות" וב"גיאוגרפיה - אדם וסביבה"

- התאמת תכנית הלימודים למסגרת השעות
- פיתוח חשיבה ולמידת חקר
- חלופות בהערכה
- הוראת "מולדת, חברה ואזרחות" ו"גיאוגרפיה - אדם וסביבה" בעזרת מאגרי מידע ממוחשבים
  - אתר המפמ"ר: "על הגיאוגרפיה"
  - פורטל עובדי הוראה - תיק תכניות לימודים, מרחב פדגוגי
  - GOVMAP הפורטל הגאוגרפי הלאומי של המרכז למיפוי ישראל
  - Google Earth & Google Maps
  - "מבט גאוגרפי-מושגים מהסרטים"
- ה. נושאים ודגשים בתוכניות הלימודים
  - ו. הכרת מפת ארץ ישראל
  - ז. פיתוח מקצועי
  - ח. תמונה ישראלית
  - ט. דרכי התקשרות

א. דברי פתיחה:

הפיקוח על הוראת ה"גיאוגרפיה- אדם וסביבה" ו"מולדת, חברה ואזרחות" עם פרוס שנת הלימודים תשע"ט ברצוני לאחל למנהלים, למורים, לכל השותפים ולמתעניינים בהוראת ה"גיאוגרפיה - אדם וסביבה" ו"מולדת, חברה ואזרחות" שנה טובה, שנת צמיחה והתחדשות, שנת שלום ובטחון, שנה של עשייה פורייה ומעצימה והנאה בעבודה לנו ולתלמידינו.

"מולדת, חברה ואזרחות": תכנית הלימודים ב"מולדת, חברה ואזרחות" היא תכנית אינטגרטיבית לכלל תלמידי מערכת החינוך בכיתות ב-ד' בבתי הספר בישראל. במוקד התכנית המושג "מולדת" על מרכיביו הסביבתיים- חברתיים - תרבותיים- מורשתיים- רגשיים והיסטוריים, והוא משולב בערכים המתחייבים בלימודי אזרחות. ערכים אלה נבנים בהדרגתיות במהלך הלימוד בכיתות ב-ד ומהווים תשתית להמשך הלימודים.

לימוד "מולדת, חברה ואזרחות" מתבצע במעגלים מתרחבים של המציאות החברתית והלוקלית של הלומדים (משפחה - קהילה ושכונה - יישוב- מדינה). עיקרון זה מתבסס על כך שב"מולדת, חברה ואזרחות" עוסקים בסוגיות ובעיות מסביבות הלומדים ומחיי היום-יום שלהם. התכנית שמה דגשים על: מקום הפרטים בחברה וקשרי הגומלין ביניהם; הכרת הסביבה במובן הערכי כדי לחזק את זיקת הלומדים למקום שבו הם חיים, למדינת ישראל ולארץ ישראל; יסודות ראשונים להתנהגות בחברה דמוקרטית; הכרת סיפורי ראשונים, משפחות ויישובים בראי תולדות ישראל (בבתי הספר הערביים והדרוזים מוצע ללמד על משפחות ויישובים ערביים ודרוזים בראי תולדות ישראל); לימוד מבחר תכנים מתולדות קבוצות האוכלוסייה האחרות, שילוב ה"חינוך הפיננסי", והצרכנות הנבונה.

"גיאוגרפיה - אדם וסביבה", תחום דעת הנלמד החל מכיתות ה' ועוסק בהכרה ובהבנה של המרחב הסובב אותנו. המקצוע עוסק במכלול התופעות והתהליכים, המתקיימים בסביבה הטבעית ובסביבה האנושית בעולם, וניתוח קשרי הגומלין ביניהם, ברמות שונות של המרחב – מהמרחב המקומי אל המרחב העולמי. לתחום הדעת יש חשיבות רבה בהקניית מיומנויות לצד ידע להבנת התופעות והתהליכים המתרחשים סביבנו. במסגרת שיעורי "גיאוגרפיה – אדם וסביבה" חשוב לעקוב עם התלמידים אחר אירועים המתרחשים בארץ ובעולם, ללמוד את ההקשרים הגיאוגרפיים שלהם, לטפח סקרנות ועניין למתרחש במרחב תוך התאמת תהליכי ההוראה - למידה - הערכה לטכנולוגיות של המאה ה-21.

במערכת החינוך בישראל ללימודי "גיאוגרפיה - אדם וסביבה" חשיבות רבה. "גיאוגרפיה – אדם וסביבה" הינו תחום דעת מתחדש, דינאמי, רלוונטי ואקטואלי. לימוד המקצוע מנחיל את ערכי האהבה לארץ ולסביבה, מטפח ערכים חברתיים ומעודד לאזרחות פעילה בכל שלבי החינוך של ילדינו. המקצוע נותן כלים להתבוננות ולהבנה של יחסי הגומלין בין האדם למרחב שבו אנו חיים – מהמקומי ועד הגלובלי ויוצר אזרח יודע יותר, מבין, מודע, בוחן, חושב ומעורב.

ב. הסבת שם המקצוע גיאוגרפיה ל"גיאוגרפיה - אדם וסביבה"

החל משנת הלימודים תשע"ו הוסב שם המקצוע גיאוגרפיה בכיתות ה' - י"ב ל"גיאוגרפיה- אדם וסביבה". שינוי זה התאים עצמו לשינויים שחלו בעשורים האחרונים בהדגשת הקיימות בניהול ובתהליכי פיתוח ושימור במרחב. דגשים אלה באים לידי ביטוי בתוכניות הלימודים החדשות ובונים תשתית ידע להבנת נושא הקיימות תוך התמקדות בסוגיות מרחביות: צדק חברתי וסביבתי, שמירה על משאבי הטבע והסביבה ועוד. תהליך

הפיקוח על הוראת ה"גיאוגרפיה- אדם וסביבה" ו"מולדת, חברה ואזרחות"
הלמידה מטפח מודעות ואכפתיות אצל הלומדים לחשיבות שמירת הסביבה ולמתרחש במרחב המקומי והגלובלי תוך עידוד למחויבות ולמעורבות פעילה בהווה ובעתיד.

פרטים בחוזר מנכ"ל

ג. חובת לימוד "מולדת חברה ואזרחות" ו"גיאוגרפיה - אדם וסביבה" כחלק מלימודי ליבה

חובת לימוד "מולדת, חברה ואזרחות" בכיתות ב'-ד'

תכנית הלימודים ב"מולדת חברה ואזרחות" היא חובה כחלק מתכנית הליבה לחינוך היסודי במדינת ישראל. מקצועות הליבה פורסמו בחוזר מנכ"ל [\(תשס"ז/ב\), כ"ד אדר א' תש"ס, 9 במרס 2000](#), ובהוראות קבע [על פי [חוזר מתנ"ה, תשע"ט](#)], יש הנחייה להקצות 2 ש"ש להוראת המקצוע "מולדת, חברה ואזרחות" בכיתות ב'-ד' בכל אחת משכבות הגיל. התכנית מיועדת לתלמידי מערכת החינוך בכיתות ב'-ד' בבתי הספר הממלכתיים והממלכתיים דתיים, הערביים והדרוזיים. התכנית מהווה מכנה משותף לכלל הלומדים, יחד עם זאת, היא תכנית מודולרית וגמישה, המאפשרת להביא לידי ביטוי את הייחודיות של קבוצות אוכלוסייה שונות בחברה הישראלית. [קיימים חומרי לימוד בעברית ובערבית לכיתות ב', ג', ד' שנכתבו](#) על פי תכנית הלימודים ואושרו על ידי משרד החינוך.

חובת לימוד "גיאוגרפיה - אדם וסביבה" בכיתות ה'-ו'

כרצף ללימוד "מולדת חברה ואזרחות":

"תכנית הלימודים ב"גיאוגרפיה - אדם וסביבה" היא חובה כחלק מתכנית הליבה לחינוך היסודי במדינת ישראל. יש להקצות 2 ש"ש להוראת המקצוע בכיתות ה' ו' (מקצועות הליבה פורסמו בחוזר מנכ"ל ס"ד / 1 (א'), ד' באלול התשס"ג, 1 בספטמבר 2003). לימוד "גיאוגרפיה - אדם וסביבה" בכיתות ה', ו' עוסק במיומנויות מפה ובהכרת חבלים בארץ וסביב היסוד התיכון. לימוד זה מהווה רצף ללימוד "מולדת חברה ואזרחות" הן ברמת המיומנויות והן ברמת התכנים והערכים. לימוד זה דן ביחסי הגומלין בין האדם והמרחב. בתהליך הלימוד מושם דגש על ההשתנות המתמדת והמהירה של הנופים הפיזיים והאנושיים של האדם על פני כדור הארץ. בתכנית מודגש מקומו של האדם כגורם מרכזי בעיצוב הנוף ובשמירת הסביבה. בראשית ספטמבר 2013 אושרה תכנית לימודים חדשה לכיתות ה', ו'. התכנית נמצאת באתר המפמ"ר. יצאו לאור [חומרי לימוד בעברית ובערבית לכיתות ה' ו'](#) שנכתבו על פי תכנית הלימודים ואושרו על ידי משרד חינוך.

ד. התוכנית הלאומית ללמידה חדשנית ומשמעותית ב"מולדת, חברה ואזרחות" וב"גיאוגרפיה - אדם וסביבה"

תכניות הלימודים ב"מולדת, חברה ואזרחות" וב"גיאוגרפיה - אדם וסביבה" מאפשרות קידום תהליכי הוראה - למידה והערכה חדשניים ואיכותיים, כמו גם קידום הישגים לימודיים וחברתיים – ערכיים. תהליכי ההוראה מזמנים שימוש בכלים מגוונים, בכלי תקשוב חדשניים ועדכניים, בחומרים ואסטרטגיות התומכים בעקרונות הלמידה המשמעותית ומאפשרים שיפור מתמיד של תפקודי הלומד. תוכנית הלימודים ב"מולדת, חברה ואזרחות" מאורגנת במבנה בין תחומי רב תחומי. הגישה כוללת ורחבה, מדגישה חינוך ערכי, קבלת

הפיקוח על הוראת ה"גיאוגרפיה- אדם וסביבה" ו"מולדת, חברה ואזרחות" השונה, התנהגות חברתית- סביבתית, חינוך דמוקרטי הומניסטי ומיומנויות וכישורי חיים. תוכנית הלימודים בכיתות ה' ו' מקדמת שיח סביב דילמות וסוגיות רלבנטיות ואקטואליות ומעוררת שאלות ערכיות - חברתיות - סביבתיות תוך התייחסות להיבטים אזוריים מרחביים, המעודדים את הצורך לבחון, לטעון ולהביע עמדה. מומלץ לקיים את הלמידה בסביבות ובמסגרות מגוונות: סביבה חוץ בית ספרית, סביבה מקוונת, באמצעות גישות חינוכיות המעודדות שיתופיות ודרכי הוראה מגוונות.

התאמת תכניות הלימודים למסגרת השעות - בהלימה לתכנית ללמידה משמעותית הותאמה תכנית הלימודים למסגרת השעות הניתנת בפועל. המסמך המפורסם באתר המפמ"ר מכוון ליצירת התאמה בין תכניות הלימודים ב"מולדת חברה ואזרחות" ו"גיאוגרפיה - אדם וסביבה" ובין מספר השעות העומדות בפועל לרשות המורה המחויב להוראה משמעותית מעמיקה ופעילה, הוראה המרחיבה דעת, מחנכת לערכים, מקדמת חשיבה ומעוררת סקרנות. ארגון נושאי הלימוד יכלול שני מעגלי הוראה - למידה: מעגל ראשון - לימודי ליבה שהינם לימודי חובה הכוללים מושגי בסיס. בחלק מפרקי ההוראה הנכללים בליבת הידע והמיומנויות ישנה הנחיה לבחור פרק מסוים מתוך מספר חלופות. הפרקים הללו מסומנים בצהוב. מעגל שני - לימודי בחירה על פי המדיניות הבית ספרית הכוללים מושגי הרחבה.

פיתוח חשיבה ולמידת חקר - תכניות הלימודים ב"מולדת, חברה ואזרחות" ו"גיאוגרפיה - אדם וסביבה" חושפות את הלומדים לתהליכי החקר ומאפשרות הקניית מיומנויות חקר. בכיתות ד'- בנושא "היישוב שלי", בכיתה ה'- "אדם וסביבה באגן הים התיכון" נוספה תוכנית הלימודים החדשה בכיתה ו'- "ארץ ישראל לאזוריה וירושלים בירת ישראל". בהתאם לתוכנית - התלמיד נדרש להקדיש חלק ניכר מתהליך הלמידה להתמודדות עם דילמות וסוגיות מורכבות. בנוסף, עליו לחקור את "אזור מגוריו" וסביבת מגוריו. להציב שאלות מחקר, לאסוף מידע, לעשות שימוש בכלי חקר, לעבד נתונים, להסיק מסקנות להציג פתרונות ולהציגם במליאה.

חלופות בהערכה - על פי חוזר מנכל תשע"ג/9 (ב) אוגוסט 2012 מומלץ להעריך לומדים בדרכי הערכה מגוונות. הוראה ולמידה משמעותית נעשית בעיקר בלמידה בדרך החקר או למידה מבוססת פרויקטים המלווה בלימוד תכנים גאוגרפיים ומיומנויות גאוגרפיות רלבנטיות, אשר יתועדו ביומני תיעוד ורפלקציה, ו/או תלקיט, מטלות ביצוע, עבודות חקר וכדומה.

הוראת "גיאוגרפיה - אדם וסביבה" בעזרת מאגרי מידע ממוחשבים

שימוש במאגרי מידע מתוקשבים עוזר בקידום הוראת המקצוע ומרחיב את הידע וההבנה המרחביים. קיימים היום אתרים רבים המתארים תופעות ותהליכים גיאוגרפיים ומאגרי מידע רבים שיש בהם תכנים הקשורים במיומנויות גיאוגרפיות וגנריות כמו: מפות, צילומי אוויר ועוד. כל אלה מאפשרים להקנות ללומדים מידע, יכולת חשיבה ושליטה בדרכי מחקר ובמיומנויות המסייעים בהבניית הידע והחשיבה המרחביים. דוגמאות:

• אתר המפמ"ר: "על הגיאוגרפיה"

http://cms.education.gov.il/EducationCMS/UNITS/Mazkirut_Pedagogit/Geographya

מרכז את חומרי ההוראה- למידה- הערכה, תכניות לימודים, המלצות, חוזרים, יחידות הוראה לפי צרכי המורים. האתר מעודכן ומתעדכן בקביעות, ומפנה תשומת לב לתאריכים מומלצים להוראה בכיתות..

• **פורטל עובדי הוראה - תיק תכניות לימודים, מרחב פדגוגי**

- תיק תכניות לימודים

בפורטל עובדי הוראה עומדים לרשות המורים מידע זמין ועדכני וריכוז של תכנים, מיומנויות ופעילויות בהתאמה לתכניות הלימודים.

"**תיק תכניות הלימודים**" ב"מולדת, חברה ואזרחות" וב"גיאוגרפיה-אדם וסביבה" מציג את עיקרי תכנית הלימודים וקישורים לתוכנית המלאה. תיק תכנית הלימודים מאפשר תכנון ההוראה וכתבת תכנית עבודה שנתית תוך עיון במרכיבי המיומנויות, הערכים, הידע הנדרש ונושאי העבודה המרכזיים בתוכנית הלימודים. באופן זה מתאפשר תכנון הוראה אל מול ובהמשך לנושאים והיבטים שנלמדו בשנים קודמות, כרצף. תיק תכניות לימודים מאפשר השוואה נוחה עם תכניות לימודים בנושאי הוראה שונים, בדיסציפלינות אחרות, הנלמדות בשכבת הגיל, ובכך מזמן תכנון הוראה מאפשר שיתופי פעולה בין תכנים, נושאים ומוקדי הוראה- למידה מתחומי הלמידה השונים.

תיק תכנית לימודים הוא כלי חשוב בתהליכי הוראה- למידה – הערכה.

פירוט נוסף אודות הכלי **בקישור**

- פורטל עובדי הוראה – מרחב פדגוגי

http://pop.education.gov.il/tchumey_daad/

במרחב הפדגוגי בפורטל עובדי הוראה מצויים נושאים המהווים חלק אינטגרלי מתוכניות הלימודים ב"מולדת, חברה ואזרחות" ו"גיאוגרפיה – אדם וסביבה". במרחב הפדגוגי תוכלו למצוא הצעות לחומרי הוראה ופעילויות לפי נושאים, חומרים וכלים ליצירת תכנים, כלים דיגיטליים רלבנטיים להוראת תחום הדעת וקישורים לאתרים ומאגרי מידע רלבנטיים.

• **GOVMAP הפורטל הגאוגרפי הלאומי של המרכז למיפוי ישראל**

המרכז למיפוי ישראל (מפ"י) פיתח אתר חדש שבו מוצגים נושאים גאוגרפיים שונים באמצעות מפות. על מפת בסיס ניתן להעלות שכבות של נושאים נבחרים. השרת החדש מכיל רכיבים מגוונים. ניתן לשמור באזור האישי מפות על ידי הכנת שכבות ע"י המשתמש. **כתובת האתר**

• **Google Earth & Google Maps** האתרים מכילים שכבות רבות של מידע גיאוגרפי רלבנטי לתהליך הלמידה כגון: גבולות, אתרים, תמונות, מפות. התוכנה מאפשרת לראות את פני כדור הארץ בתלת מימד ו"לטייל" במקומות שונים. באמצעות תוכנה זו אפשר לעקוב אחרי אירועים "בזמן אמת" כמו שיטפונות, שריפות, התפרצויות הרי געש. כמו כן ניתן להוסיף עם התלמידים שכבות מידע למפות.

• **"מבט גאוגרפי-מושגים מהסרטים"**: **האתר** משמש כמילון גאוגרפי מצולם ומכיל סרטונים קצרים שעוסקים במושגים גאוגרפיים שונים. כל סרטון מוקדש למושג גאוגרפי אחד הלקוח מאחד מתחומי ה"גיאוגרפיה - אדם וסביבה". ניתן ליצור פתיח מעורר עניין בנושא הנלמד, או לסכם נושא באמצעות סרטון.

ה. נושאים ודגשים בתוכניות הלימודים

מדינת ישראל

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח

הפיקוח על הוראת ה"גיאוגרפיה- אדם וסביבה" ו"מולדת, חברה ואזרחות"

חשוב להדגיש במהלך תהליך ההוראה – למידה – הערכה :

- **דיבור בציבור** : בכול שכבת גיל יבחרו שלושה תחומי דעת (רבי מלל). התלמידים יוכלו לבחור באיזה תחום דעת מתוך השלושה ברצונם להציג בפני המליאה ובאיזה נושא. חצי מההתנסויות (אחת לפחות בכל שנה) יתבצעו בסוגיות חברתיות/קהילתיות/ אקטואליות בזירות שונות. השלמת 2 התנסויות בכל שנה תצוין על גבי התעודה (ללא ציון, אך עם אפשרות לתוספת הערה מילולית).
- **הוראת מורשת יהדות אתיופיה** : הוראת הנושא "מורשת יהדות אתיופיה" חשובה לחינוך לערכים של קבלה וסובלנות, שוויון, שיתוף וטיפול ואורח חיים דמוקרטי. פותחו יחידות לימוד במטרה לקדם את ההכרה ביהדות אתיופיה ובתרבותה כחלק מהתרבות היהודית – ישראלית ולעודד קבלה והכלה כלפי הייחודיות והשונות במורשתה בקרב תלמידי מערכת החינוך בכל חטיבות הגיל. התלמידים יכירו ויוקירו את מסעם הקשה של יהודי אתיופיה לישראל. יעריכו את יוצאי אתיופיה כחלק מן העם ויכירו בחשיבותה ותפארתה של מורשתם. יחידות הלימוד וההוראה מיועדת לתלמידי "גאוגרפיה- אדם וסביבה" בתחום הוראת "הגיאוגרפיה של ארץ ישראל" העוסקת בעלויות ובעולים שהגיעו לארץ. היחידות בנושא נמצאות [באתר המפמ"ר](#).
- **תוצרת ישראלית- כחול לבן** : שילוב הנושא בהוראה, בסיוורים ובתהליכי הלמידה. באתר מפמ"ר גיאוגרפיה- הקישורים לחומרים המצויים והקיימים בתחום "[עידוד רכישת כחול לבן](#)", למשל מאתר "סנונית", "ממשל זמין", מכול אתרי המפמ"רים האחרים והפעילויות הקיימות כולל יחידות ההוראה בתחום המקצוע. המידע נמצא בדף של החינוך הפיננסי, [ובאתר "אגף א"](#) במזכירות הפדגוגית.
- **הגינות בצרכנות** : [פורסמו יחידות חדשות באתר המפמ"ר](#) ובאתר ה"מועצה לצרכנות" המיועדות לכיתות ג-ד'. שילוב בפרקי תוכנית הלימודים "מולדת, חברה ואזרחות" בפרקי התוכנית "שינויים בסביבה"; והן בכיתות ה'- ו' בפרקי התוכנית העוסקים בכלכלה. מצורף [חוזר מנכ"ל העוסק](#) בנושא זה.
- **אובדן מזון** : נושא אשר עלה לאחרונה למודעות ציבורית. לאבדן המזון השלכות חברתיות, סביבתיות וכלכליות משמעותיות. בהיבט החברתי-כלכלי המזון אינו מנוצל להזנת נזקקים שידם אינה משגת לשלם עבורו, ואילו עלויות הגידול והייצור היורדות לטמיון עשויות לגרור העלאת מחירים ועקב כך הגדלה של הפערים החברתיים. בהיבט הסביבתי-כלכלי הוא מגלם בזבוז משאבי טבע ותשומות ששימשו לייצור המזון כגון קרקע, מים, כוח אדם, דשנים ודלק, גורם נזקים סביבתיים מיותרים עקב פליטת פחמן דו-חמצני, עקב זיהום מים מדשנים וירידת איכות הקרקע ובגלל פגיעה במגוון הביולוגי, ולבסוף אי- ניצול המזון מגדיל את כמויות הפסולת המוטמנות בקרקע, ועקב כך את שחרור גז המתן לאטמוספירה, וכרוך בעלויות שינוע והטמנה. הצלת מזון היא פתרון מנצח לחברה, לסביבה ולכלכלה. במזון המוצל ניתן להאכיל נזקקים, ובה בעת להפחית את כמויות הפסולת המוטמנות בקרקע ומזיקות לסביבה, וכן להקטין את עלויות הקטיף לחקלאי ואת עלויות הפינוי וההטמנה ליצרני המזון ולמוכרי המזון למיניהם – חקלאים, מפעלי מזון, רשתות שיווק, מלונות, חברות הסעדה, מסעדות ועוד. עודפי מזון, משנוצרו, הם משאב שאינו מנוצל כיום עד תומו. אנו נטמיע הנושא בתוכנית הלימודים שלנו. בכל שכבות הגיל בבית הספר היסודי יש נגיעה בנושא בהיבטים שונים ומגוונים.
- **שילוב החינוך הפיננסי, הגינות בצרכנות, עידוד לתוצרת ישראלית "כחול לבן"** : חינוך פיננסי ואוריינות פיננסית הוכרו כחלק ממימונויות המאה ה-21 החיוניים לאזרח ולחברה. בבית הספר היסודי החינוך הפיננסי

הפיקוח על הוראת ה"גיאוגרפיה- אדם וסביבה" ו"מולדת, חברה ואזרחות" משתלב בתכנית הלימודים "מולדת חברה ואזרחות" לכיתות ב'-ד'. פרקי הלימוד הרלבנטיים עוסקים בהיבטים אזרחיים, ערכיים, סביבתיים ולאומיים, סדרי עדיפויות וקבלת החלטות של הפרט, המשפחה והקהילה, צרכנות נבונה, חשיבות החיסכון, מחירה האקולוגי של תרבות השפע והצריכה, קיימות חברתית והיכרות עם מוסדות ציבור פיננסיים ביישוב ובמדינה. [חומרי למידה](#) בעברית ובערבית בנושאי החינוך הפיננסי ניתן למצוא באתר המפמ"ר ל"גיאוגרפיה- אדם וסביבה".

• **היערכות ישראל למצבי קיצון - לשינויי אקלים ולרעידות אדמה** : התחממות גלובלית ומחסור במים עיסוק בתחומים הנוגעים לעניין ההתחממות הגלובלית והיערכות למזג אוויר קיצון. כמו כן, מצוי מידע רב [באתר המפמ"ר](#), ובמרחב הפדגוגי בכל הקשור למידע אודות [רעידות אדמה](#) בישראל ובכלל [והיערכות למצבי קיצון](#).

• **אתרי מורשת** : באתר המפמ"ר ניתן למצוא את רשימת אתרי המורשת. אנו ממליצים להפנות תשומת לב לאתרים אלה, בשילוב בתכנית הלימודים ובספורים.

• **חינוך לתרבות חסכון במים** : המים - אחד המשאבים החיוניים והחשובים ביותר בחיינו. הוא יסוד עליו מושתתים חיים ויש לו חלק חשוב ביותר במעגל החיים. מעבר לקיום הפיסי של כל ייצור חי, המים נדרשים לחקלאות, לטבע ולסביבה, לתהליכי הייצור בתעשייה ולשמירה ופיתוח הארץ. השימוש במשאב המים מחייב את האוכלוסייה על פני כדור הארץ לפתח "תרבות מים" כדי לשמור על החיים והסביבה ולאפשר את פיתוחה עם כל ההתפתחויות הטכנולוגיות והישגיה האדירים של מדינת ישראל (משק המים הישראלי נחשב לאחד המפותחים והמתקדמים בעולם), שינויי האקלים הביאו על מדינת ישראל רצף נדיר של 5 שנים שחונות. כתוצאה מכך, חסר במקורות המים הטבעיים של ישראל כ- 2.5 מיליארד קוב מים ומצב הנחלים ומקורות המים הטבעיים בשפל חסר תקדים. חשוב לזכור כי גם אם יתמלאו כל החוסרים עדין אנו נדרשים לאחריות על השימוש במשאב היקר, בשמירה על הסביבה והאיזון בה. אנו מחויבים בהתנהלות חכמה, ביעול השימוש ובמניעת בזבז מים כאורח חיים קבוע ולא רק כאמצעי זמני. עלינו ליצור "תרבות מים".

הקמת מתקני ההתפלה ופעולות נוספות הינם הישג משמעותי ברמה לאומית ובינלאומית. ללא מתקני ההתפלה, היה לנו מחסור של מים גם בבתים הפרטיים כבר היום, אך הטבע, הסביבה והחקלאות מתייבשים. כבר היום אנחנו מתפילים כמות השווה לכ- 70% מכלל המים המסופקים לבית ולעיר (באמצעות 5 מתקני התפלה גדולים), והתחלנו בתכנון לביצוע 2 מתקני התפלה נוספים. אך אלו יחלו לספק מים רק עוד כ-5 שנים. אך גם לתהליך ייצור המים המותפלים יש מגבלות. תהליך ההתפלה יקר, צורך המון אנרגיה (שגם הוא אינו בשפע בישראל).

לטובת ההתייעלות בשימוש ומניעת הבזבז בבית חשוב להבין גם את העובדה שבשנתיים האחרונות צריכת המים פר נפש של הצרכנים הפרטיים עלתה בכ-7% ! עליה זו מוסברת בעיקר הודות לשאננות ורפיון המודעות למצב באזורנו מ-2 סיבות עיקריות :

1. הכניסה המסיבית של מתקני ההתפלה

2. בארבעת השנים האחרונות מחירי המים ירדו במעל ל-30%.

באזור כמו שלנו (על ספר המדבר), עם שינויי האקלים המשפיעים ישירות על מדינתנו (כמויות הגשמים פוחתות כל שנה יותר ויותר), על כולנו להבין שמים הם לא מובן מעליו.

הפיקוח על הוראת ה"גיאוגרפיה- אדם וסביבה" ו"מולדת, חברה ואזרחות" ישנן דרכים רבות להתייעל ולמנוע בזבוז, (כדי לשמור על מדינה מודרנית, מתקדמת, ירוקה וכן הלאה) כשהמוטיב המוביל הוא חיסכון קטן (של כל אחת ואחד מאיתנו) מוביל לחיסכון גדול (מצטבר, של המדינה, הטבע והסביבה), ואת הדרכים הללו, כמו גם כל תחום נוסף נרחיב בצרוף מידע נדרש.

למידע על מצב מקורות המים ומה אני יכול לעשות לסייע: [http://watersaving.co.il/](http://watersaving.co.il)
מידע נוסף בתחומים השונים (מקורות המים, כנרת, אקוויפרים, התפלה, מחזור והשבה, טיוב בארות, חיסכון בבית ובגינה, איכות המים, מחירי המים, תאגידיים ועוד ועוד) באתר האינטרנט של הרשות:

<http://www.water.gov.il>

אנחנו בשלבי הפקות חומרים, גיבוש ועדכון מאגרי מידע ונתונים נוספים, אשר כולם יעמדו לרשותכם בהמשך.

1. **הכרת מפת ארץ ישראל: לקראת שנת הלימודים תשע"ט** אנו חוזרים ומדגישים את החשיבות שיש ללימוד המפה של ישראל במסגרת לימודי ה"גיאוגרפיה - אדם וסביבה". הידע וההבנה של תופעות ותהליכים ברמה העיונית, חייבים להיות מלווים בהכרה של מפת הארץ: האזורים הטבעיים והנופים, הגבולות, היישובים ועוד. אנו מאמינים כי לימוד ה"גיאוגרפיה - אדם וסביבה" בדרך זו יתרום לחיזוק הזיקה של התלמידים לישראל. הצעות לפעילויות ללימוד ולתרגול השימוש במפת ישראל יתפרסמו באתר המפמ"ר ל"גיאוגרפיה - אדם וסביבה".

מפת ישראל לתלייה בכיתה ו/או לשימושם של תלמידים ניתן לרכוש **במרכז למיפוי ישראל**. במקרה של רכישת ממפות ממקור אחר, יש להקפיד על כך שהן תהיינה מבוססות על מסד הנתונים של המרכז למיפוי ישראל.

2. **מיזם "תמונה ישראלית"**: תמונה ישראלית" הוא מיזם חדשני המעניק חוויות לימוד ייחודית, באמצעות יכולים תלמידים לחוות עשרות אירועים מרכזיים שעיצבו את המדינה, בתחומים: מדיניות וביטחון, החברה הישראלית, מורשת ותרבות, מדע, טכנולוגיה וסביבה, אמנויות וספורט ותשתיות. לחקור אודותם ולהעמיק בהם.

המיזם כולל שלושה חלקים:

1. ציר זמן מודפס המיועד לתלייה בבית הספר. ציר הזמן נשלח מודפס על השמשונית שהופצה לכל בתי הספר (ציר הזמן "מתעורר" כאשר משתמשים באפליקציה המביאה לפתיחת האירועים בכל אחד מהעשורים).

2. **אפליקציית מציאות רבודה**, הניתנת להורדה לטלפון חכם ומיועדת לשימוש בקרבת ציר הזמן המודפס.

3. **אתר אינטרנט "70 שנה למדינה"** המציע מידע נוסף להעמקה וכן פעילויות חינוכיות משלימות.

משרד החינוך, בהובלת המזכירות הפדגוגית פיתח את המיזם "תמונה ישראלית" לרגל שנת ה-70 למדינה.

מדינת ישראל

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח

הפיקוח על הוראת ה"גיאוגרפיה- אדם וסביבה" ו"מולדת, חברה ואזרחות"
המיזם נועד לשימוש בשנים הבאות, מזמינים את כולכם להשתמש ב"תמונה הישראלית", להנות ממנה,
להרחיב ולהעמיק בנושאים רלוונטיים וגם לשלב אירועים נוספים, גם בשנים הבאות.

ח. פיתוח מקצועי:

- **השתלמות מתוקשבת ארצית בנושא: הוראה חדשנית משמעותית ב"גיאוגרפיה - אדם וסביבה" ו"מולדת, חברה ואזרחות" ב"נעלי בית" מן הבית:** גם השנה נקיים השתלמות ארצית למורים המלמדים בבתי הספר היסודיים. ההשתלמות תהיה בהיקף של 30 שעות לגמול עם ציון, במתווה אופק חדש ותבצע באמצעות מפגשים ברשת האינטרנט המתקיימים בזמן אמת. הרשמה ופרטים [נוספים במסגרת אלנט](https://goo.gl/forms/sRR8pi5UGfsUHRZJ3) ובלשונית: "הדרכה ופיתוח מקצועי" באתר המפמ"ר. טופס ההרשמה: <https://goo.gl/forms/sRR8pi5UGfsUHRZJ3>
- **השתלמויות מיקרוקורדיטציה במסגרת מטח:** השנה נפתחת האפשרות להשתלם בנושאי הוראה ייעודיים ונקודתיים בתחום "גיאוגרפיה- אדם וסביבה". במודל השתלמות זה צוברת המשתלמת/ת 10 שעות בהתאם לנושא ההשתלמות והמימונויות בהן היא עוסקת. פרטים באתר ההרשמה באתר מטח ובאתר המפמ"ר.
- **השתלמות מתוקשבת ארצית באזרחות** למורי "מולדת חברה ואזרחות" גם השנה נקיים השתלמות ארצית למורים המלמדים "מולדת, חברה ואזרחות" ההשתלמות תהיה בת 30 שעות לגמול עם ציון ותבצע בשילוב של מפגש פנים אל פנים ומפגשים ברשת האינטרנט. הרשמה ופרטים נוספים באתר המפמ"ר [ובאתר מטח](#).
- **השתלמות למורים מובילים** בבתי הספר היסודיים. מתוכננת השתלמות של 3 ימים מרוכזים בבית יציב בבאר שבע. פרטים על כל ההשתלמויות יתפרסמו באתר המפמ"ר ל"גיאוגרפיה - אדם וסביבה". טופס ההרשמה: <https://goo.gl/forms/Yj8e19tPwpKT7Xil1> ההשתלמות תתקיים בבית יציב בתאריכים 3-5 מרץ 2019, כ"ו עד כ"ח אדר א' תשע"ט.

ט. דרכי התקשרות:

במהלך השנה מתפרסמות הודעות חשובות בנושאים שונים הקשורים באופן ישיר להוראת המקצוע. המידע מתפרסם באתר המפמ"ר ל"גיאוגרפיה - אדם וסביבה", באתרים של משרד החינוך ובאתרים אחרים, וכן מופץ מידע ומתנהל שיח בשתי רשימות תפוצה בדואר האלקטרוני כמפורט להלן:

אתר המפמ"ר ל"מולדת, חברה ואזרחות" ו"גיאוגרפיה - אדם וסביבה" במשרד החינוך, [באתר](#) תמצאו את כל המידע שיוצא מטעם הפיקוח על הוראת המקצוע: חוזרי המפמ"ר, פרטים על ההשתלמויות, צוותי הדרכה ועדכונים בנושאים שונים. כמו כן ניתן לפנות דרכו ישירות למפמ"ר - "גיאוגרפיה - אדם וסביבה" באתר "גיאוגרפיה ופיתוח הסביבה" [בניהול מטח](http://geo.cet.ac.il/) <http://geo.cet.ac.il/> באתר שפע של חומרי למידה, עזרי הוראה וקישורים שונים.

פורום ואתר קהילת מורי בית הספר היסודי: אתם מוזמנים להצטרף לפורום מורי "מולדת, חברה ואזרחות" ו"גיאוגרפיה - אדם וסביבה" בבית הספר היסודי. הפורום מאפשר שיח חופשי מתמיד בכל הקשור להוראת המקצוע וליהנות מחומרים מגוונים, עצות וליווי מקצועי. מומלץ להתעדכן כל העת.

המורים המלמדים מקצועות אלה מתבקשים להשתתף בהשתלמויות.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת ה"גיאוגרפיה- אדם וסביבה" ו"מולדת, חברה ואזרחות"

בברכת

שנה טובה ועשייה פורייה, מעצימה ומוצלחת

שנת שקט וביטחון

פנינה גזית,

מפמ"ר "גיאוגרפיה – אדם וסביבה" ו"מולדת, חברה ואזרחות"